

KLAMÁNÍ

V článku se zabývám základními problémy klamně činnosti v ozbrojeném střetnutí. Na základě teoretických předpokladů a kritérií dospívám k formulaci zásad řízení a konání klamu. Praktická ukázka rozpracování jednoho z případů dává návod k širšímu využití.

Problematika se zabývá nejobecnějšími zásadami a způsoby klamání, kterými jsou dvě kategorie: utajování a prozrazování. Je to vždy a ve všech souvislostech. Ostatní, jistěže existující okolnosti, nejsou předmětem rozboru a já je ovšem tím nepopírám. Článek nemá být polemikou se zněním předpisu Oper-1-4, ale jen prohloubením otázek, které souvisejí bezprostředně s klamáním a které tvoří vždy jeho podstatnou součást.

Úvodní pojmy

Zamyslíme-li se nad myšlenkou J. W. Goethe „Nic není strašnějšího než nevědomost v akci“ a představíme-li si jen část z těch historických příkladů, které nám letmo v této souvislosti prolétnou hlavou, pak každého z nás musí napadnout, že důsledků vyplývajících ze smyslu tohoto konstatování je vhodné za určitých podmínek využít. Těmito určitými podmínkami jsou bezesporu takové situace, ve kterých je možné a účelné použít všeho nebo téměř všeho k dosažení cíle. Na první pohled je to oblast ozbrojeného zápasu.

Nevědomost v akci můžeme v tomto případě vykládat specificky. Jednak tak, že protivník nebude vědět to, co by vědět měl, a jednak tak, že se bude domnívat, že ví.

Tuto poslední myšlenku formuloval již kdysi dávno Francouz Montaigne „Morem člověka je jeho domnění, že ví.“ Jeho krajan Rochefoucauld pak doplňuje: „Pravda nepůsobí ve světě ani zdaleka tolik užitku jako její zdání škod.“

I když můžeme polemizovat s faktem uvedení možností duchaplných aforismů,

které jsou a zůstanou jen a jen citáty, nemůžeme popřít jejich obsah. To je jedna věc. Druhá je ta, že mnoho moudrých lidí pokládalo za vhodné zabývat se problémem lži a klamu. Shodují-li se v mnoha svých názorech, pak je to tím pozoruhodnější.

Oblast ozbrojeného střetnutí do sebe vstřebává a využívá celé škály poznatků, které ve své původní podobě nemusí mít přímo s touto oblastí vůbec nic společného. Mimoto se nerozpakuje použít poznatků jakékoli oblasti a beze změny a úpravy je zařadit do svých prostředků k dosažení cíle. Cíl je jeden — vítězství.

Když jsem na začátku hovořil o vhodnosti využít důsledků nevědomosti v akci, měl jsem na mysli především umělé vytvoření příčin těchto důsledků, umělé vytvoření nevědomosti. Zjednodušeně řečeno: klam.

Co je tedy klam, klamání, klamná činnost?

Je to činnost, sloužící k uvedení protivníka v omyl, který předpokládáme. Nejdůležitější součástí tohoto konstatování

vání je slovo: „předpokládáme“. Nestačí jen to, aby protivník nevěděl nebo se domníval, že ví, ale my sami musíme mít o stavu jeho myšlení přehled. Jinak totiž nelze využívat jeho omylů. A o to nám jde.

Základními způsoby klamu jsou cesty, kterými ho dosahujeme, aby protivník předpokládal něco, co ve skutečnosti není, nebo předpokládal existenci toho, co ve skutečnosti je.

Můžeme to vyjádřit příkladem:

předpoklad	skutečnost	
0	—	předpokládat útok, který nebude
—	0	nepředpokládat útok, který bude

Toho můžeme dosáhnout různými cestami. Protivník se může dopustit jednoho z uvedených omylů, ale pokud my o tom nebudeme vědět, pokud nebudeme chtít, aby předpokládal jen jedno nebo jen druhé, nemůžeme hovořit o využití toho momentu. Hlavním předpokladem pro takovýto úmysl je znát protivníkovu hodnocení situace, neustále sledovat vývoj a postihovat změny v jeho myšlení.

Příklad se týká nejjednodušší možnosti. Klamání se ovšem tímto stupněm nevyčerpává. Výhodnější, ale také složitější je dosáhnout toho, aby i za situace, kdy protivník ví o přípravách útoku, útok nepředpokládal.

Klamání je činnost. Předpokládá vztah mezi objekty, které má protivník námi chtěným způsobem vyhodnotit, a mezi subjektem vyhodnocování. Tento vztah je dán úrovní zjištění nebo nezjištění těchto objektů protivníkem jako prvním stupněm. Zjištění nebo nezjištění se pak děje cestou prozrazení a utajení. Cesty klamu vedou tedy přes plánovitě a záměrně prozrazování a utajování toho, co souvisí s cílem klamu.

Když jsem hovořil o využití nevědomosti v akci, musím vyložit, k čemu využití má směřovat. V podstatě k oslabení možnosti protivníka a k zesílení, znášení našich možností. Klam je tedy prostředkem k realizaci našich možností za příznivějších podmínek než by tomu bylo, kdyby klam neexistoval.

Klam se proto zakládá na strategických, operačních nebo bojových úkolech, kterým vytváří podmínky zdaru. Samo-

účelnost klamu je nesmyslná. Hovoříme-li o klamání jako o záměrném utajování a prozrazování, pak se musíme zeptat, čeho se tato činnost týká. Týká se jen a jen faktů, to znamená objektů, činnosti, dokumentů a podobných konkrétních veličin. Teprve na jejich základě můžeme pokračovat v ocenění souhrnu a docházet ke klamným závěrům o našich možnostech a zámyslu. Prostřednictvím faktů tedy klameme.

Poslední zásadní otázkou je problém mezi klamu. Ptáme se, co všechno si můžeme dovolit, abychom dosáhli klamu. Meze jsou. Jednu určuje cíl klamu, což představuje nedělat nic, co by způsobilo opak nebo odchylku od toho, čeho předpokládáme dosáhnout cílem. Druhá je zcela konkrétní a určují ji znění mezinárodních smluv, které obě strany uzavřely. Jiné hranice nejsou. Především ne v etice. To je ale oblast, na kterou se v této souvislosti nejvíce poukazuje. Nemůžeme vytyčit heslo, že účel světlí prostředky, ale provést analogii s jinými válečnými situacemi. S velkým překvapením zjišťujeme, že to, co obvykle pokládáme za nemorální, s použitím klamu pokládáme za hrdinství nebo aspoň za povinnost. Jeden příklad za všechny: nařídí-li velitel krycím silám bojovat na místě s cílem zachránit daleko větší počet sil a prostředků a krycí síly splní úkol do posledního muže, je to hrdinství. Je-li ale nutné obětovat daleko menší síly a prostředky v zájmu klamu, je to nemorální a cynické. Tolik na vysvětlenou.

Využití základních poznatků pro potřebu klamu

Vše, co protivník zjistí svým průzkumem, jsou jevy. Jejich složitost nebo jednoduchost je různá, různé je i jejich zhodnocení. Postižení jevu a jeho zhodnocení je proto přirozeným východiskem ke klamu. Základní, nejjednodušší a vždy se opakující možnosti jsou tři:

- jisté jevy, které při realizaci určitých podmínek musí nastat;
- nemožné jevy, které při realizaci určitých podmínek nemohou nastat;
- náhodné jevy, které při realizaci určitých podmínek mohou, ale nemusí nastat.

Za zmínku stojí pojem náhodnosti. Náhodnost znamená, že kromě známých podmínek působí při uskutečňování náhodného jevu další podmínky, které se vymykají naší kontrole a nejsou postižitelné. Toto nepostižení, tedy neobrazení skutečnosti, vzniká

- omylem (nepozorností),
- hrubou chybou (malou zkušeností nebo nepřiznivými podmínkami),
- systematickou chybou (soustavně se vyskytuje a závisí na určité příčině).

Podkladem klamu je obsah této charakteristiky. Nebudeme-li totiž znát, že existují určité podmínky nebo budeme-li znát, že existují jiné, nemůžeme dojít k vyhodnocení ve smyslu charakteristiky. Nástrojem takového počínání je utajení určitých podmínek a podvržení jiných podmínek.

Po uskutečnění těchto opatření se vyhodnocení dostane do zcela falešných směrů. Místo jistých jevů dojde k vytváření nemožných jevů, místo náhodných jistých atd. Regulace takové činnosti, záměr vedoucí k námi chtěnému špatnému ocenění je určujícím předpokladem klamu. Záměr je formován modelem jevu (činnosti). Model obsahuje všechny kvalitativní a kvantitativní stránky jevu a musí dávat návod k manipulaci ve smyslu klamu, tedy utajení jedné částí a podvržení jiných, v modelu neobsažených nebo obsažených, ale nepodstatných stránek.

Základem činnosti pro potřeby klamu je tedy:

- prostá snaha o popření, znesnadnění, neumožnění zákonitého způsobu myšlení nebo funkce smyslu,
- vytváření jevů a prvků zákonitosti pro poznání předstíraných skutečností, přičemž první způsob brání poznat existující a druhý napomáhá „poznat“ neexistující.

Obraz skutečnosti má přitom být

- neúplný (postrádá znalosti o všech částech existujících skutečností),
- nepřesný (disponuje znalostmi jen přibližných hodnot a počtů,
- fiktivní (iluzorní).

Tohoto obrazu můžeme dosahovat postupně, současně nebo kombinovaně. To se děje cestou vzbuzování zdání. A opět jsou zde dvě možnosti. Buď napomáháme uvádět jevy do nereálných souvislostí, nebo zabráňujeme uvádět jevy do reálných souvislostí. V každém případě zjišťování jevů vystupují tou či onou formou na scénu počitky. Při vyhodnocování zjištěného pak vedle nich hraje určující roli abstraktní myšlení. Oblasti počitků můžeme využít pro potřeby klamu podle zná-

mé pravdy, že počítání je subjektivní obraz objektivního světa. Zneužití subjektivního momentu je určující. Celou spojitost s činností smyslových orgánů, nervové soustavy a psychiky lapidárně vyjadřuje věta „smysly nás klamou“.

Na nedokonalosti smyslu se zakládá princip teorie maskování. Funkci smyslu můžeme rozšířit i na nedokonalost průzkumné techniky. Mezi rozlišovací schopností, zobrazitelností, jednoznačností, určitostí a podobných parametrů, kterými nemůže průzkumná technika nikdy opovrhout a neuvažovat je, můžeme využít pro klam stejným způsobem jako mezi fyziologických funkcí ucha, oka atd.

Neúplné, nepřesné a fiktivní zobrazení jevů smysly a technickými zařízeními je tedy prvním stupněm a nástrojem klamu.

V procesu odhalování pravdy a poznávání co nejpřesnějších odrazů skutečnosti figurují určité zákonitosti, kterých můžeme zneužít při porušení nebo podvržení jistých předpokladů a které znemožní platnost těchto zákonitostí.

Poznání je neúplné a neukončené, a proto relativní. To je historicky podmíněná záležitost. Slovo „historicky“ můžeme chápat jednak jako různě dlouhou dobu a jednak v různých místech a různými subjekty poznání. Znamená časové epochy, desítky let, ale i okamžik. Totiž ten okamžik, ve kterém jistý jedinec podle jistých objevů vědy již zná a druhý ještě nezná. Využití tohoto předstihu v čase a místě takovýchto znalostí nebo neznalostí můžeme zaměřit ke klamu.

Poznání obsahuje relativní a absolutní část z hlediska pravdivosti. Je jasné, že čím větší relativnosti dosáhneme, tím dále od skutečnosti se budeme pohybovat. Omezení absolutně pravdivého podílu je tedy další cestou, která vede ke klamu. Starověký Sofokles tvrdil, „že čas vidí vše“.

Tedy i naše omyly. Bohužel i omyly našeho protivníka. Relativnost poznání je zajiště závislá právě na čase. Není nic jednoduššího než protivníkovi tento čas k rozpoznání jeho vlastních omylů nedopřát. I z tohoto hlediska můžeme chápat historičnost poznání a zneužít ji pro potřeby klamu.

Jevy zkoumáme vzhledem ke konkrétním podmínkám. To především vyžaduje nehodnotit fakta podle nějakého obecného klíče formulí, ale přihlížet k právě platné jedinečné situaci a ke správným skutečným vztahům mezi jevy. Největším nepřítelem tohoto požadavku je lpění na zvyku, dogmatismu v myšlení, opomenutí zjistit nebo brát v úvahu to, že se něco změnilo oproti „vždycky“ se vyskytujícími situacím. Tento nepřítel poznání je přítelem klamu. Ná-

pomoc v opomenutích a „přesvědčování“ protivníka o tom, že vše je obvyklé, stejné, a proto je možné dojít k závěrům podle odtažitých „pravd“, je cestou klamu. Úhelným kamenem poznávání je respektování příčinné souvislosti. Tuto podmínku správného postupu je velmi snadné narušit. Jednoduchý vztah příčina — účinek se objevuje zcela výjimečně. Každou příčinu provází řada podnětů a podmínek. Právě ty jsou obvyklým objektem zjišťování a disponovat s nimi jako se skutečnými příčinami je ideálním cílem pro toho, kdo chce, aby došlo k falešným závěrům.

Podněty a podmínky můžeme snadno navodit. Jsou to naše prostředky v zastírání příčinné souvislosti. Těch zbraní používáme tak, že

- zabrahujeme v rozlišení skutečných příčin od podmínek a podnětů,
- předstíráme ztotožnění příčin s podmínkami a podněty,
- utajujeme jiné příčiny, které zdánlivě porušují příčinné souvislosti,
- zabrahujeme poznání určující stránky ve vzájemném působení příčin a následků.

Používáme i zde dvou způsobů — utajení a prozrazení (podvržení). Velmi vědním polem pro klam je zneužití významu nutnosti a nahodilosti. Formou vyjádření této snahy je dezorientační údaj. Ideální případ nastane, když se nám podaří, aby protivník ztotožnil nahodilý jev s nutným nebo předpokládal, že je všechno stejně nutné. Zabránit ocenění jevu jako nutného pak můžeme utajením podmínek, které předpokládají jeho nutný vznik. Fikce v ocenění jevu jako „nutného“ dosáhneme, předstíráme-li jiné podmínky, které „nutný“ jev musí vyvolat.

Vědní pole působnosti skýtá i předpoklad absolutní nahodilosti, její vytržení ze vztahu k něčemu a zároveň opačně — předstírání, že prozrazení se dělo cestou nahodilosti. S nahodilostí můžeme také operovat i v tom, že se snažíme dosáhnout, aby je protivník sice jako nahodilost chápal, ale ocenil v opačném smyslu. To znamená, že tam kde ve skutečnosti urychlují nutný proces, mělo dojít ke konstatování, že jej zpomalí a naopak.

Chyby, které vyplynou z nahodilosti a kterých používáme při jejich začlenění do systému klamu, podléhají několika zákonitostem. Musíme je respektovat a potom jich využít.

Jde o to, že

- náhodné chyby jsou tím četnější, čím jsou menší;
- největší četnost má chyba nulová;
- v praxi nepřekročí chyby určitou mez;

— kladné a záporné stejné velikosti jsou stejně četné.

Tyto čtyři zákony se vztahují na náhodné chyby při měření. My je ovšem můžeme vztáhnout i na každou náhodnou chybu mimo oblast měření (myslím přístroj). Vždyť odhad vzdálenosti, času, velikosti atd. je rovněž svým způsobem měření, i když bez použití přístrojů. Respektování těchto prvků při předstírání činnosti a při jejím vyzrazování je důležitým pomocníkem pro věrohodnost této naší činnosti.

Velmi vědním polem a poměrně snadno dosažitelným je vztah kvality a kvantity. Již ten fakt, že nemožnost zjistit kvalitativně určující znak pro jistou věc zabráni jistotě v označení takové věci za věc samu, je velmi dobrým podkladem klamu. Totéž se týká znaků kvantitativní určitosti, vztahu mezi kvalitou a kvantitou, zveřejnění skrytých změn, „urychlení“ nebo „zpomalení“ skoku ve vývoji jevů. Typicky filosofické kategorie nejsou ani zdaleka tak obtížné a složité nahraditelné vojenskou terminologií, jak by se na první pohled zdálo. Jestliže hned na začátku byl vytvořen model klamné činnosti [objektu] ve vyčerpávající podobě, a to by pro vojenského odborníka neměl být problém, pak nemůžeme hovořit o žádných obtížích při dosazení filosofických principů do tohoto modelu a při jejich ztotožnění s vojenskými pojmy a vztahy. Každý solidně pracující zpravodajec musí mít přehled o příznacích objektů a činnosti, které chce zjišťovat. Musí vědět, čím se bude objekt projevoval, aby právě tyto projevy mohl průzkumem postihnout. A to je onen potřebný model, rozčleněná podstata v jednotlivé jevy, vytyčení vztahů těchto jevů, příčin a následků, souvislostí s jinými jevy atd. To co činí zpravodajec pro potřeby poznávání nepřitele, musí činit orgán klamu pro potřeby oklamání nepřitele o vlastní činnosti.

Konečně posledním vyjmenovaným příkladem pro potřeby klamu je problém vývoje. Víme, že na změně, rozdílu se pozná vývoj. Nechceme-li, aby vývoj byl poznán, zastřešíme změnu, utajíme rozdíl. Chceme-li naopak, aby vývoj byl poznán, ale vývoj fiktivní, postaráme se o podvrh řady změn a škál rozdílů oproti pravé situaci. Všechno však musí být věrohodné, plánovité a podle modelu.

Úvahy, které jsem dosud uvedl, předpokládají samozřejmě, že se budou dít na odpovídající úrovni logiky. Logika sama je jen naukou o logickém odvozování: jejím úkolem je vysvětlit, kdy můžeme říci, že z nějakých vět plyne nová věta. Toto odvozování zkoumá jako proces, záviselý

na formách zbavených konkrétnosti. Přesto i pomocí logiky lze navodit situaci výhodnou pro klam. Jsou to ty oblasti, které předpokládají možnost logických chyb.

Nejčastější a ve zpravodajské práci nejpříčtější chybou je chyba rychlého zobecnění. Vyskytne se totiž vždy tehdy, kdy máme zobecňovat bez nutného počtu podstatných zvláštností. To je ovšem typický případ zpravodajské práce. V ní je vždycky nedostatek podkladů i času. Jde jen o to, aby nedostatek tvořily podstatné údaje a úhroza z prodlení byla určujícím momentem nutnosti rychlého (zbrklého) hodnocení. Cesta, kterou zde volíme, je cesta utajování, dezorientace, nepřesnosti, neúplnosti a lživosti podkladů předkládaných protivníkovi.

Další velmi svůdnou a osídlnou oblastí je využívání analogií. Obecně víme, že shodují-li se dva jevy v jistém počtu znaků, budou se shodovat i v některých jiných znacích. Protože je to obecně známé (jak nám, tak nepříteli) můžeme využít tohoto faktu a na základě dvou modelů zcela rozdílné činnosti prozrazovat jen ty znaky, které umožní jiný výklad než skutečnost vyžaduje. Je to opět otázka použití kvalitativně a kvantitativně určujících znaků, správněji řečeno jejich nepoužití, utajení a předvedení znaků jiných, také náhodou shodných pro oba modely. Můžeme ovšem postupovat opačně a předstírat „prozrazení“ znaků určujících.

Poněkud mimo oblast logiky, ale přece jen ne zcela vzdálené, stojí používání předpovědí podle tzv. trvalých tendencí. Předpokládáme totiž, že dlouhodobý vývoj se nebude měnit proti svému smyslu, nebo že se nezastaví, zpomalí či zrychlí. Tohoto předpokládání je nutné využít a vnutit je nepříteli jako fakt. Opět cestou

utajení toho, co by s tím bylo v rozporu, a nahráním toho, co fakt potvrzuje.

Velmi jemnou a vysoce uvážlivou použitelnou metodou klamání je využití některých poznatků z tzv. psychoanalýzy. Předně musíme vědět, zda protivník tuto oblast vůbec uznává a můžeme tedy očekávat, že s jejími pojmy bude pracovat a vykládat je. Některé armády uvažují o možnosti takové aplikace, jiné pokládají snahu o to za ztrátu času. Jaké jsou to snahy?

Jsou to snahy pomocí tzv. „chybných výkonů“ předstírat naše pravé úmysly. Klasikové psychoanalýzy se domnívají, že obyčejné přehánění, přepsání, chybné čtení atd. vyskytující se v praxi denního života, nejsou věci náhody. Zkoumají je nejen z hlediska prosté psychologie (totiž vzhledem k okolnostem, za kterých vznikly), ale z hlediska příčin jejich vzniku. Odmítají uznat, že vysvětlení psychologie jako je třeba únavy, strachu, rozčilení je skutečnou příčinou, ale to spatřují někde jinde. Tyto momenty prohlašují jen za ulehčení mechanismu chybného výkonu. Chybný výkon vykládají jako střetnutí dvou úmyslů: úmyslu k němuž dala souhlas naše vůle a úmyslu, který v daném okamžiku si neuvědomujeme a jenž se projevuje právě jako přehánění. Klasickým případem je: Na začátku schůze zahajuje předseda jednání slovy „a proto pokládám schůzi za skončenou.“

Výklad chybného výroku nespátřujeme v pouhém přehánění na základě nervozity, ale v tom, že předsedovi je schůze nemilá a myslí na to, aby už skončila. Přikládáme-li tomuto způsobu výkladu víru nebo ne, je lhostejné. Důležité je to, že v některých armádách psychoanalytická křéda uznávají a bylo by chybou jich nevyužít pro potřeby klamu.

Organizátoři klamání

Skupina osob, která se zabývá řízením a uskutečňováním klamné činnosti, tvoří vzájemně se doplňující kolektiv. Doplňování však předpokládá vedoucí motiv činnosti, jehož uskutečnění se děje různými formami, s různou intenzitou a dosahem. Forma, dosah a intenzita jsou doménou více specializovanou, zatímco vedoucí motiv je podstatou, zásadním vyjádřením realizace cíle klamu.

Podle těchto pojmů lze výrazně odlišit možnosti a poslání jednotlivých členů kolektivu. Cíl klamání je záležitost, kterou stanoví a formuluje velení. Doslova vzato nemá cíl klamu a orgány klamu žádnou spojitost, totiž orgán klamu jej neovlivní.

Na základě stanoveného cíle klamu je nutné zvolit možné faktory klamu, které odpovídají situaci. Je to určení veličin — typu počtu sil, velikost času, prostor — a v nich jednotlivých projevů, kterými se realizují v činnosti vojsk.

Tento úkol připadá vedoucímu kolektivu. Může jej určit po konsultacích s ostatními členy, ale základní myšlenku dá vedoucí.

Kolektiv na tomto určení podkladů pro základní myšlenku může postupovat dvojím způsobem. Buď na základě obecnějších zásad přijdou se svými návrhy specialisté — psycholog, matematik, filosof a jejich koncepce se pak realizuje v čin-

nosti druhů vojsk a vojenských specialistů, nebo naopak obecné zásady navrhnou právě tito a jejich realizaci co do forem rozpracují psycholog, matematik či filozof.

V každém případě je nutné zachovat tento postup:

1. Vztít za základ činnost cíl klamu.
2. Vedoucí skupiny určí faktory, se kterými se bude operovat.
3. „Nevojenští“ specialisté určí obecné možnosti realizace v činnosti vojsk, nebo vojenští specialisté určí obecné zásady činnosti vojsk.
4. Vojenští specialisté rozpracují úkoly pro vojska, nebo „nevojenští“ specialisté rozpracují projevy činnosti vojsk.
5. Pod řízením vedoucího je kolektivně vypracován plán buď podle možnosti 3 nebo 4.

Skupinu organizátorů klamu tedy dělíme vždy na vedoucího a dvě další podskupiny.

V první podskupině by měli být:

- vševojskoví důstojníci,
- zpravodajci,
- důstojníci druhů vojsk,
- specialisté pro maskování,
- specialisté utajeného velení,
- orgány kontrarozvědky.

Postup a periodizace řízení a uskutečňování klamu

Vedoucí myšlenkou je to, že klam musí být založen na strategických, operačních nebo bojových úkolech, kterým vytváří podmínky zradu. Vzhledem k této skutečnosti stanovíme i cíl klamu. Vycházíme-li tedy z toho, že boj je střetnutí dvou sestav (stran, sil), pak zároveň víme i to, že úkoly, které máme bojem plnit, musí být v souladu s možnostmi jedné i druhé strany. Ideální je příklad, kdy naše možnosti jsou větší než možnosti druhé strany. To znamená, že máme více sil, kvalitnějších sil, více času, větší zkušenosti v řízení atd. To však nebývá pravidlem a přece musíme boj přijmout. Proto musíme tyto základní vztahy (poměry) příslušně upravit v tom směru, aby hovořily v náš prospěch. Typická je snaha o úpravu poměru sil zničením nás převažující části sil protivníka. Druhý způsob je vytvoření podmínek, aby protivník nemohl použít tyto převažující síly co do času, tedy získat předstih a postupný boj s částmi protivníka. Třetí je překvapivá volba prostoru bojové činnosti. Všechno se tedy opět týká oněch tří složek, které tvoří střetnutí: síly, čas, prostor.

V druhé by měli být:

- matematik,
- filozof,
- psycholog,
- další specialisté.

Rozsah skupin a podskupin není možné předpisovat. Uvádím jen jednu možnost jejího složení, přičemž počty mohou být zdaleka jiné. Vždy to ovšem bude organizovaná skupina, ve které pod řízením vedoucího specialisty pro klam budou pracovat vojáci i nevojáci. Přesněji řečeno: vojenské i nevojenské profese. Je také možné spojit jednotlivé funkce v jednu osobu, pokud to zaručí její znalosti.

Na nižších úrovních je samozřejmě, že skupina jako taková nebude trvalá, předepsaná a organizačně systemizovaná její funkci přezve dočasně utvořený kolektiv pro tu kterou akci klamu. Ve vyšších státech je však účelné a na operačním stupni již nutné, aby organizování klamu řídili systemizovaní důstojníci k tomu účelu kvalifikovaní. V této souvislosti připomínám, že mimo akce klamu probíhá zcela nezávisle a trvale maskovací činnost na všech stupních, dále utajení velení rovněž na všech stupních a další opatření směřující k organizovanému životu vojsk. Co z toho souboru využijeme pro potřeby klamu je věc jiná, činnost složitější a řízená zcela samostatně. Tyto záležitosti nemůžeme směšovat.

Zničení, nevhodné použití a volba výhodného prostoru nejsou však jedinými způsoby jak vytvořit podmínky zradu. Stejněho výsledku můžeme dosáhnout klamem. Aniž bychom tedy ničili, zabraňovali ve včasné použití či působili v nám výhodném prostoru, můžeme dosáhnout stejného výsledného efektu klamem. Mimoto i pro výše uvedenou činnost někdy právě používáme klamu, aby vůbec k ní mohlo dojít.

Co je proto v dané situaci pro nás nejvýhodnější, co musíme odstranit a vytvořit si podmínky hovořící v náš prospěch, ví nejlépe velení, které jediné má globální přehled. Tím přehledem rozumíme nejen disponovat obrazem nepřítele a jeho možnosti, ale i znalostí strany vlastní. Vzhledem k těmto poznatkům pak stanovíme cíl klamu.

Ukázal jsem podstatné úkoly klamu. Bude nyní vhodné zobrazit tyto vazby a postup v celém komplexu.

Celkem se na této činnosti různým způsobem podílí sedm veličin. Jsou to:

1. Velení.
2. Zpravodajec.

3. Organizátoři klamu (speciální orgány klamu).

4. Nepřítel.

5. Speciální síly a prostředky klamu (uskutečňující klamnou činnost).

6. Vlastní vojska vyčleněnými silami a prostředky pro potřeby klamu.

7. Plán klamně činnosti.

Postup znázorňuje schéma 1.

Pokračování probíhá analogicky podle rozsahu, délky a intenzity klamání v závislosti na reakci protivníka. Nikdy však nesmíme opomenout tyto zásady:

1. Orgány klamu mohou v mezích klamu navrhnout a naplánovat jakákoli opa-

tření, ale k jejich uskutečnění dojde až se souhlasem velení.

2. Iniciativa orgánů klamu, speciálních prostředků klamu nebo vyčleněných polních vojsk je při jeho uskutečňování naprosto nepřipustná.

3. Kontinuita opatření musí být zachována i za předpokladu jistoty, že nepřítel byl již oklamán.

4. Plán klamně činnosti je dokumentem nejvyššího stupně tajnosti.

5. Jen ve zcela výjimečných případech můžeme připustit, aby vykonavatel sám věděl, že uskutečňuje faktickou klamnou činnost.

Úloha zpravodajce

Funkce zpravodajce ovlivňuje řízení a uskutečňování klamně činnosti přímo a zprostředkovaně. Zprostředkovaně v samém počátku tím, že poskytuje podklady o nepříteli, které tvoří základ rozhodnutí o nutnosti nebo vhodnosti klamu. Toto rozhodnutí přísluší velení. Celá tato činnost probíhá mimo vlastní pole působnosti klamu, mimo orgány a prostředky klamu. Zpravodajec tím, že poskytne velení tak či onak přesný obraz o nepříteli, ovlivní rozhodnutí o potřebě nebo nepotřebě klamu.

To je první, zprostředkovaný vliv.

Obsáhlejší a podrobnější je souhrn vlivů přímých, kterými vstupuje zpravodajec do chodu funkce řízení a uskutečňování klamu. Z tohoto důvodu je proto vhodné a na nejvyšších stupních nutné, aby zpravodajec byl bezprostředním účastníkem, členem skupiny, která klam řídí, a mimoto se sám na klamu i podílel.

Souhrn těchto vlivů tvoří podklady, které zpravodajec pro klam poskytuje. Jsou to:

— profily osob funkcionářů nepřítele, kteří vyhodnocují a rozhodují,

— údaje pro stanovení základních, výchozích předpokladů pro klam, shrnutě řečeno zjištění faktů, které o naší straně nepřítel pravděpodobně zná,

— údaje o reanci nepřítele na náš klam,

— některé formy a způsoby potvrzení, zejména zaručení toho, že to co se má nepřítel dovědět, se vůbec může dovědět a pak se to skutečně doví,

— přímá účast na prozrazování.

Zpravodajec mimo dodání faktů o nepříteli plní hlavní úlohu v tom, že je jakýmsi prostředníkem, ručitelem styku mezi námi a protivníkem. Toho dosahuje jednak tím, že dokáže předpovídat, správně předpokládat, vytypovat to, co bezpro-

středně průzkum nemůže zjistit. Při vysvětlení cíle klamu jsem upozornil na nutnost znalosti protivníkovy myšlenky a opatření, která činí na základě naší zorganizovaných aktů s cílem klamat. Jedním slovem na reanci skutečnou nebo velmi pravděpodobnou. Bez její znalosti ztrácí snaha o klam smysl. Jediný, kdo tuto znalost může neobsáhlěji a pravdě nejbližší získat, je zpravodajec.

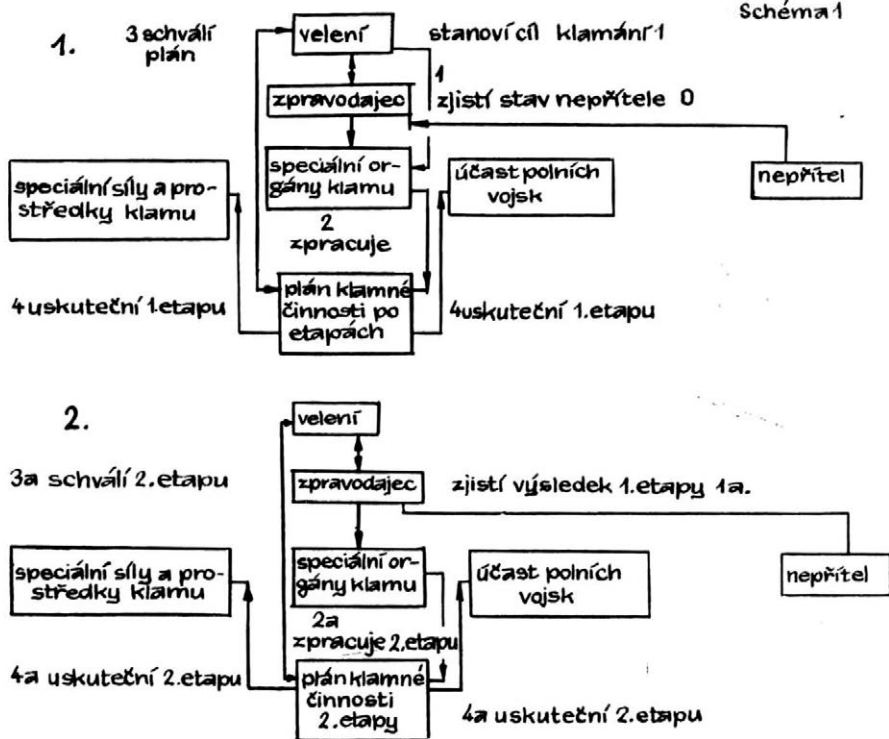
Vedle skutečného protivníka, se kterým soupeříme, je zpravodajec jakýmsi jeho zástupcem v našich představách a plánech. Je to tedy funkce nanejvýš důležitá a nepostradatelná. Při veškeré své práci v tomto směru, tedy při zjištění skutečné nebo pravděpodobné reance nepřítele musí zpravodajec zásadně vycházet z předpokladu, že z toho co nepřítel o nás zná se nedá posoudit kolik nezná. Bude-li se řídit touto pravdou, nemůže dojít nikdy k tomu, že dodá vlastním potřebám klamu omylné a nesprávné podklady.

Vždycky je výhodnější činit vzhledem k úzkým podkladům přiměřená opatření, která ale jsou úměrná, a proto i uskutečnitelná ve smyslu našich záměrů, než vycházet z množství obsáhlých, ale chybných faktů.

Pravdivost takových podkladů je nejlépe zaručena tehdy, jsou-li získány přímo, to je od osob. Žádná technika nebo zprostředkování přes další a další zdroje samo o sobě není věrohodné. Již Herakleitos z Efesu tvrdil, že „oči jsou přesnější svědkové než uši“. Toto prohlášení můžeme směle označit jako zlaté pravidlo zpravodajství.

S funkcí zpravodajce souvisí úzce i funkce kontrarozvědky. V jistém směru doplňuje obraz našich znalostí o představách, které si o nás činí protivník, a v jistém směru, což je zejména důležité, zpro-

Schéma 1

středkuje styk mezi námi a protivníkem. Tyto možnosti jsou realizovatelné prostředky a metodami, kterých používá v plnění svého poslání kontrarozvědky jako orgán.

Pro potřeby klamu je výhodné, aby obě funkce, totiž výzvědná a protivýzvědná,

samy mezi sebou vytvářely soulad a teprve po jeho ujasnění a zjednáni vstupovaly do komplexu řízení a uskutečňování klamu. Spojitost těchto činností může nabýt forem jednoho orgánu nebo úzké součinnosti orgánů dvou.

Předpoklad způsobu a obsahu protivníkovy myšlení

Klam je založen na akci a reakci. Předpokladem úspěchu je, aby naše akce protivník zjistil a vyhodnotil podle našeho záměru a dále, abychom my pak zjistili jeho reakci. Protivníkovi musíme umožnit zjistit naši akci a zároveň její věrohodnost, sami pak musíme dosáhnout znalosti jeho reakce.

Velmi důležitým činitelem je však hypotéza způsobu a obsahu protivníkovy myšlení. Totiž znalost toho, jak bude uvažovat. Na tom, jak bude uvažovat, je založen klam. Zatímco jeho reakci na zjištěné okolnosti můžeme poznat na základě jím uskutečněných konkrétních opatření naším průzkumem, pak výchozí bod, totiž způsob

a obsah jeho uvažování, zjistit přesně nemůžeme a musíme se spokojit jen s hypotézou. Ta bude tím přesnější, čím více podkladů o osobě a okolnostech, v nichž pracuje, předem shromáždíme.

Osobou, o kterou nám jde, je velitel druhé strany. Je jí ale i zpravodajec druhé strany a mimo ně i příslušníci štábu a velitelství, v němž oba dva pracují. Předpokladem předpokladu myšlení osoby jsou duševní vlastnosti. Ideální podklad pro vyčerpávající usuzování, jak bude osoba myslet na základě svých duševních vlastností, je však velmi těžko dostupný.

Vzpomeneme-li, jaké potíže nám činí, máme-li popsat svého spolupracovníka,

s nímž často žijeme dlouhá léta a známe ho z denního styku a z množství jeho projevů, tím spíše pochopíme, že charakterizovat osobu nám tak vzdálenou jako je nepřátelský velitel nebo zpravodajec bude tímto způsobem velmi obtížné. Přesto však nemůžeme upustit od snahy takovou charakteristiku všemi cestami získávat a doplňovat.

Mimo ní, ale spolu s ní, je vhodné mít přehled o dalších kritériích, které charakterizují osobu. Předně je to vzdělání. Osvědčení o úrovni projevů vzdělání nepřátelského velitele je však naštěstí v podmínkách vojenského nebo válečného života poměrně snadno postižitelné. Průzkumné argumenty mohou dodat nejen zápisy válečných deníků, ale i zkušenosti našich velitelů, které mají s veliteli druhé strany.

Dalším podstatným rysem, který charakterizuje duševní život osoby, je jeho podmíněnost prostředím, ve kterém se vyvíjí a vyvíjí.

Poslední okolnost, která souvisí s pravděpodobným oceněním je apercepce, tj. všeobecný obsah duševního života. Ten může být trvalého nebo okamžitého zaměření i obojí: zejména druhý případ ovlivňuje vliv okolí na uvažování osoby.

Podle stavu úplnosti a věrohodnosti těchto veličin, které charakterizují duševní život člověka, můžeme pak předpokládat nejen jak bude uvažovat, ale i stupeň pravdivosti tohoto uvažování.

Úspěšných ocenění můžeme v praxi dosáhnout za mnohem jednodušších okolností. Válečná historie zná mnoho případů, kdy ocenění nepřátelského velitele bylo stručné např.:

- je to starý lišák, který na svůj průzkum málo spoléhá a bude se řídit běžnou logikou,

- je to rutinér a nikdy nepostupuje podle příliš složitých úvah,

- udělá to, co mu nařídí vyšší, a ti na nějaké duchaplnosti nejsou,

- neudělá nic, co by mu přidávalo práci,

- co nařídí, to prosadí, a na oběti nehledí, jako omyly ponesou ti dole.

Takových charakteristik známe řadu a nemůžeme tvrdit, že by vždycky selhaly. Nemůžeme ovšem tvrdit, že vždycky selhaly.

Celou záležitost připomínám proto, že skutečně bude velmi svízelné vždy mít onen vyčerpávající ideální podklad o protivníkovi, podle něhož by psycholog mohl s velkou pravděpodobností ukázat, jak se myšlení nás zajímající osoby bude vyvíjet. Nejlepší radou, při nedostatku uvedených podkladů, je řídit se předpokladem, že ne-

přátelský velitel (zpravodajec) bude usuzovat:

- podle zásad formální logiky,
- v rámci zvyklostí příslušné armády,
- pod vlivem výrazných nacionálních charakterových rysů.

Pokládám za vhodné poukázat na myšlenku, která vystihuje význam subjektu vyhodnocení našich klamných opatření nad jiné výstižně. Totiž to, že vliv rozhodujícího činitele ve vojenské hierarchii nám může vydatnou měrou posloužit, podaří-li se oklamat právě jeho.

Schopenhauer kdysi řekl: „Neexistuje nesmysl, který by zprvu vstípen jenom třem osobám, by se nemohl stát všeobecným přesvědčením.“ Dosáhnout tohoto stavu by bylo zajisté nejvýhodnější.

Spokojíme se však i s první částí, totiž se „vstípením nesmyslu“ a nemusí to být třem nebo více osobám. Stačí, když to bude osoba nejpočetnější, rozhodující ve vojenské podřízenosti. Nezáleží pak na tom, co si budou myslet její podřízení, ale na tom, co nařídí, aby vykonal.

Velmi účelné je dosáhnout toho, aby vzhledem k nedostatku jasných a jednoznačných zpráv, jejich nevěrohodnosti a roztržitosti, odvrhl protivník při svém hodnocení všechny metody opěné o nějaký systém, či dokonce vědecký základ, a spoléhat buď na svoji intuici, nebo na tzv. „zdravý lidský rozum“. To se stává velmi často a dokonce v tomto směru poskytoval rady i takový odborník, jakým bezesporu byl Clausewitz. Uváděl totiž jako pokyny tyto formulace:

- „talent a genius jedná mimo zákony a teorie se stává protikladem skutečnosti...“

- „úlohou velitele je být jako skála o níž se vlny tříští...“

Je jen přáním, aby právě takto při vyhodnocení námi předložených podkladů protivník postupoval, navzdory názorům, které se opírají o ony teorie a byl přitom jako skála pevný.

Intuice, o kterou se pak musí opřít, skýtá velkou pravděpodobnost, že udělá kardinální chybu. Použije-li zdravého lidského rozumu, pak to bude rovněž výhodné. To není totiž nic jiného, než způsob myšlení některé doby a některých vrstev společnosti a skrývá v sobě všechny předsudky této doby a těchto vrstev. Tyto předsudky obvykle známe a můžeme jich využít, přesněji řečeno — předvídat jejich vliv na zhodnocení. Toho můžeme použít již při tvorbě ideje klamu a pak později i v prognóze hodnocení určitých jevů.

(Pokračování v příštím čísle)